

سنجش جهانی شدن: اندازه‌گیری پیامدهای آن

محققان:

اکسل درهر، نوئل داسون، پیم مارتنز

مترجمان:

دکتر جهان‌بخش محبی‌نیا، افشین حیدرپور و دکتر قدسی بیات

مرکز ملی جهانی‌شدن

۱۳۹۳

سرشناسه	درهر، اکسل، ۱۹۷۲ م. -	Dreher, Axel
عنوان و نام پدیدآور	سنجش جهانی شدن: اندازه گیری پیامدهای آن/مولفان اکسل درهر، نول گاستون، پیم مارتنز؛ مترجمان جهان بخش محبی نیا، افشین حیدرپور، قدسی بیات.	
مشخصات نشر	تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی شدن، ۱۳۹۳.	
مشخصات ظاهری	۲۵۲ ص:، مصور، جدول، نمودار.	
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۰۸-۱	
وضعیت فهرست نویسی	قیفا	
یادداشت	عنوان اصلی: Measuring Globalisation: Gouging its Consequences	
موضوع	اقتصاد بین المللی	
موضوع	جهانی شدن - جنبه های اقتصادی	
شماره افزوده	گاستون نول، Gaston, Noel	
شناسه افزوده	مارتنز، ویلم یوزف مین، ۱۹۶۸ م. -	Martens, Willem Jozef Meine
شناسه افزوده	محبی نیا، جهان بخش، ۱۳۵۱ -، مترجم	
شناسه افزوده	حیدرپور، افشین، ۱۳۵۸ -، مترجم	
شناسه افزوده	بیات، قدسی، ۱۳۵۳ -، مترجم	
شناسه افزوده	مرکز ملی مطالعات جهانی شدن	
رده بندی کتبی	۱۳۰۰۹۳/۵۴ HF ۱۳۵۹	
رده بندی دیویی	۳۳۷	
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۲	

سنجش جهانی شدن: اندازه گیری پیامدهای آن

این کتاب ترجمه ای است از:

Measuring Globalisation: Gouging its Consequences, Axel Dreher, Noel Gaston, Pim Materns. New York, Springer.

مولفان: اکسل درهر، نول گاستون، پیم مارتنز

مترجمان: دکتر جهان بخش محبی نیا، افشین حیدرپور، قدسی بیات

ویراستار: دکتر رضا نجف زاده

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات مرکز ملی جهانی شدن

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۶-۰۸-۱

صفحه آرا: آزاده حاجی بابایی

چاپ و لیتوگرافی: شرکت ایران چاپ

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

تمام حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است.

استفاده از مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است

نشانی ناشر: تهران، سعادت آباد، خیابان هجدهم، پلاک ۱۷

تلفن: ۲۲۰۷۰۸۷۷ دورنگار: ۲۲۰۷۰۸۷۷

پیشگفتار

جهت آمدن عصر دانایی و فناوری لقب گرفته است. در این فرآیند، کشوری قویتر است که دانش بیشتری تولید کند و به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته باشد. این آگاهی و دانش باید به دو ویژگی روز آمدی و قابل دسترس بودن در کمترین زمان ممکن برخوردار باشد.

در دنیای پیچیده کنونی، دانش و اطلاعات نه تنها با سرعت شگفت انگیزی تولید می شود بلکه با همان سرعت پیر جابجا می شود. در نتیجه، اندک تردید هر محقق در روزآمد کردن دانش و آگاهی خود و دستیابی سریع به اطلاعات تخصصی مورد نیاز، باعث فرسنگ ها فاصله وی از شتاب علم می گردد.

در این رهگذر، جهانی شدن باعث شده است تا افق جامعه جهانی بیش از پیش به اطلاعات، آگاهی و دانش احساس نیاز کنند بویژه آنکه جامعه بشری به سوی جامعه معرفتی در حال حرکت است که در آن تمامی مناسبات بر اساس دانش و اطلاعات شکل می گیرد. عصر جهانی شدن ضمن برجسته ساختن دانش و اهمیت آگاهی و دانش موجبات تسهیل جریان اطلاعات را فراتر از مرزهای جغرافیایی فراهم آورده است. از این رو است که جهانی شدن در چند دهه ی اخیر توجه دولتمردان، سیاستگذاران را به خود جلب کرده و درباره آن کتب و مقالات بسیاری به رشته تحریر در آمده است. همایش های زیادی درباره ابعاد و پیامدهای این پدیده در اقصی نقاط جهان برگزار گردیده و در محافل سیاسی و علمی بین المللی بدان پرداخته شده است. اهمیت موضوع، گستره ی همه جانبه آن و تأثیرات شگرفی که بر ابعاد مختلف زندگی در دنیای معاصر داشته است و دارد، ایجاب می کند که این

موضوع از جهات مختلف بررسی و واکاوی شود.

مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن در راستای انجام رسالت و مأموریت خویش مبنی بر ایجاد درک جامع و صحیح از روند جهانی‌شدن و فرصت‌ها و چالش‌های این پدیده و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای سیاست‌گذاری، تدوین راهبردها و راهکارهای مناسب برای دستگاه‌های علمی و اجرایی کشور جهت تصمیم‌گیری‌های صحیح و سازنده در تعامل با فرایند جهانی‌شدن و با هدف اطلاع‌رسانی به مخاطبین و علاقمندان به مباحث جهانی‌شدن در حوزه‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی و نیز تقویت ادبیات علمی و پژوهشی کشور در زمینه جهانی‌شدن اقدام به نشر اثر حاضر نموده‌است، با این امید که گامی متواضعانه در مسیر آگاه‌سازی جامعه علمی و دانشگاهی کشور نسبت به این موضوع مهم قرار گیرد.

در اینجا بر آن لازم دیدم از تلاش‌های ارزنده‌ی مسئولان و کارشناسان معاونت آموزشی و پژوهشی مرکز به‌ویژه دالیت‌های درخور توجهی را برای آماده‌سازی این اثر جهت چاپ و انتشار معروض دانستم و قدردانی و سپاسگزاری نمایم. امید است کتاب حاضر به‌عنوان یک ماده‌ی پژوهشگران، دانش‌پژوهان و دانشجویان ازجمله قرار گیرد و زمینه‌ساز تعامل فزاینده‌ی مرکز با نخبگان علمی و مراکز تحقیقاتی و آموزشی کشور گردد.

بی‌شک

رئیس مرکز ملی مطالعات جهانی‌شدن

فهرست مطالب

۱.	مقدمه.....	۱
۲.	به سوی مفهوم جهانی شدن.....	۷
۹.	سرمایه‌داری و نگاه پرورش جهانی شدن معاصر.....	۹
۱۱.	نوآوری در فناوری به مثابه موتور محرک جهانی شدن.....	۱۱
۱۳.	ابعاد سیاسی جهانی شدن.....	۱۳
۱۶.	دهکده جهانی و جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی جهانی شدن.....	۱۶
۳۳.	۳. سنجش جهانی شدن.....	۳۳
۳۳.	استفاده از شاخص‌ها برای سنجش جهانی شدن.....	۳۳
۳۵.	متون نظری مربوط به سنجش جهانی شدن تا به امروز.....	۳۵
۴۱.	شاخص‌های MGI و KOF.....	۴۱
۸۶.	مقایسه شاخص‌های اصلی.....	۸۶
۹۷.	۴. بازتعریف پیامدهای جهانی شدن، به کارگیری شاخص OF.....	۹۷
۱۰۱.	مخارج و مالیات‌گیری دولتی و جایگاه دولت رفاه.....	۱۰۱
۱۲۲.	عناصر تشکیل‌دهنده مخارج دولتی.....	۱۲۲
۱۴۹.	آیا جهانی شدن محرک رشد اقتصادی است؟.....	۱۴۹
۱۷۲.	جهانی شدن و اتحادیه‌زدایی.....	۱۷۲
۱۸۶.	جهانی شدن و نابرابری.....	۱۸۶

۱۹۹	جهانی شدن و محیط زیست طبیعی
۲۱۳	۵. نتیجه گیری
۲۲۱	منابع و مأخذ
۲۳۵	ضمیمه منابع و تعاریف
۲۴۷	ضمیمه آمارهای توصیفی

www.ketab.ir

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۲: سیر زمانی جهانی شدن ۲۱
- شکل ۲-۲: مدل مثلثی ۲۴
- شکل ۳-۲: سناریوهای IPCC به شکل شاخه‌های یک درخت دو بعدی ۲۶
- شکل ۴-۲: توسعه‌های آینده و پویایی موجودی سرمایه ۲۷
- شکل ۵-۲: رویکرد کثرت‌گرا به جهانی شدن ۳۰
- شکل ۱-۳: توزیع فراوانی داده‌های شاخص ماستریخت ۴۶
- شکل ۲-۳: توزیع فراوانی شاخص جهانی MGI ۴۷
- شکل ۳-۳: شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۷ ۷۰
- شکل ۳-۳: شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۷ ۸۳
- شکل ۵-۳: شاخص جهانی شدن اقتصادی ۸۳
- شکل ۳-۳: شاخص جهانی شدن اجتماعی ۸۴
- شکل ۷-۳: شاخص جهانی شدن سیاسی ۸۴
- شکل ۸-۳: توسعه جهانی شدن میان مناطق ۸۵
- شکل ۹-۳: توسعه جهانی شدن بر حسب درجه بندی ۸۵
- شکل ۱-۴: افزایش سهم متوسط مخازن ۱۲۴
- شکل ۲-۴: جهانی شدن و اتحادیه‌زدایی ۱۸۴

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲: موضوعات مرتبط با سناریوهای IPCC ۲۷
- جدول ۱-۳: متغیرهای شاخص ماستریخت جهانی شدن ۴۵
- جدول ۲-۳: تعدیل جغرافیایی: نتایج رگرسیون برای تمام شاخص‌ها (دهه‌ها ۱۹۹۹) ۴۸
- جدول ۳-۳: شاخص MGI جهانی شدن ۵۴
- جدول ۴-۳: وزن یا اهمیت متغیرها در شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۲ ۶۷
- جدول ۵-۳: وزن متغیرها در شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۷ ۶۸
- جدول ۶-۳: رتبه‌بندی‌های شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۷ ۷۱
- جدول ۷-۳: شاخص KOF جهانی شدن سال ۲۰۰۷، میانگین‌های ۵ سال ۷۹
- جدول ۸-۳: مقایسه شاخص‌های اصلی جهانی شدن ۸۸
- جدول ۹-۳: ده کشور با بیش‌ترین سطح جهانی شدن به تفکیک شاخص‌ها ۹۴

جدول ۳-۱۰: رتبه همبستگی در مقابل شاخص های جهانی شدن.....	۹۵
جدول ۴-۱: تحقیقات مورد استفاده در شاخص KOF جهانی شدن.....	۹۸
جدول ۴-۲: جهانی شدن و سیاست اقتصادی (مدل استاتیک، OLS، ۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۱۱
جدول ۴-۳: جهانی شدن و سیاست اقتصادی (مدل پویا، ۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۱۵
جدول ۴-۴: اندازه جهانی شدن و سیاست اقتصادی (مدل پویا، ۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۱۹
جدول ۴-۵: متغیرهای معنادار در مجموعه رگرسیون ها (SUR، ۶۱۴ مشاهده، ۶۰ کشور، ۱۹۷۱-۲۰۰۷).....	۱۳۰
جدول ۴-۶: متغیرهای معنادار در سیستم رگرسیون ها.....	۱۳۱
جدول ۴-۷: نتایج تفصیلی (، ۱۹۷۱-۲۰۰۱، ۶۱۴ مشاهده، ۶۰ کشور، SUR).....	۱۳۲
جدول ۴-۸: مشروطیت نتایج (، ۱۹۷۱-۲۰۰۱، ۲۵۵ مشاهده، ۱۸ کشور، SUR).....	۱۳۶
جدول ۴-۹: نتایج (، ۱۹۷۱-۲۰۰۱، ۶۱۴ مشاهده، ۶۰ کشور، GMM).....	۱۴۱
جدول ۴-۱۰: نتایج (، ۱۹۷۱-۲۰۰۱، ۲۵۵ مشاهده، ۱۸ کشور، GMM).....	۱۴۵
جدول ۴-۱۱: جهانی شدن و رشد اقتصادی، در مقابل درآمد بالا و پایین (۱۹۷۰-۲۰۰۵).....	۱۵۱
جدول ۴-۱۲: جهانی شدن و رشد اقتصادی (۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۵۲
جدول ۴-۱۳: بُعد اقتصادی جهانی شدن و رشد اقتصادی (۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۵۸
جدول ۴-۱۴: بُعد اجتماعی جهانی شدن و رشد اقتصادی (۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۶۲
جدول ۴-۱۵: بُعد سیاسی جهانی شدن و رشد اقتصادی (۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۶۷
جدول ۴-۱۶: جهانی شدن و رشد اقتصادی، آزمون ها برای قدرت و استحکام (۱۹۷۰-۲۰۰۴).....	۱۷۰
جدول ۴-۱۷: جهانی شدن و اتحادیه زدایی (OLS، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۱۸۰
جدول ۴-۱۸: پیش بینی تأثیرات جهانی شدن بر نابرابری.....	۱۹۰
جدول ۴-۱۹: جهانی شدن و نابرابری (OLS، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۱۹۲
جدول ۴-۲۰: جهانی شدن و نابرابری (GMM، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۱۹۴
جدول ۴-۲۱: ابعاد جهانی شدن و نابرابری (OLS، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۱۹۶
جدول ۴-۲۲: ابعاد جهانی شدن و نابرابری (GMM، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۱۹۷
جدول ۴-۲۳: جهانی شدن و محیط زیست طبیعی (پنل، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۲۰۳
جدول ۴-۲۴: ابعاد جهانی شدن و محیط طبیعی (پنل، ۱۹۷۰-۲۰۰۰).....	۲۰۶
جدول ۴-۲۵: جهانی شدن و محیط طبیعی (تحقیقات مقطعی).....	۲۰۹
جدول ۴-۲۶: ابعاد جهانی شدن و محیط زیست طبیعی (تحقیقات مقطعی).....	۲۱۰

مقدمه مترجمان

بیش از دو دهه است که مقوله «جهانی شدن» به طور ملموس در عرصه های مختلف و از نگاه متخصصان علوم مختلف توصیف می شود. در این خصوص اگرچه تعریف واحد و مشترکی برای آن وجود ندارد اما یک واژه ملموس و رایج برای آن که در برخی متون و غالب اوقات مترجمان همراه جهانی شدن به کار می رود، همگرایی^۱ میان مردم، جوامع، سرمایه، ایده ها و... است. بدین ترتیب، ورود این مفهوم به عرصه های نظریه پردازی، لزوم توجه بیش از پیش جوامع و بخش های کلان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن ها ضرورت پرداختن به نقاط اشتراک و افتراق، تمایز و تشابه آن ها را در متن جهانی شدن دوچندان کرده است.

در همین راستا، سوالات متعددی پیش روی مترجمان و محققان در مواجهه با مقوله جهانی شدن وجود دارد. به عنوان مثال، آیا اثر جهانی شدن بر حقوق مالکیت و نابرابری درآمدی تاثیر گذار است؟ یا ثمره جهانی شدن بر معیشت بیدار و محیط زیست چگونه است؟ و... در زمره بی شمار سؤالاتی است که از حیث متناسبی با اصل ارزیابی و البته قابل طرح و بسط می باشند، لیکن آنچه مورد اهمیت بیشتری است، نوع نگاه به این موضوع است. به بیان دیگر نوع نگاه به «جهانی شدن»، زمانی که مورد بررسی قرار می گیرد و نیز موقعیت ارزیابی در بیان موضوع تاثیر فراوان دارد.

بدون شک در عصر جهانی شدن صرف عوامل اقتصادی از قبیل سرمایه گذاری، تکنولوژی نوین، بهبود فضای کسب و کار، گسترش تجارت خارجی و غیره به تنهایی قادر به

هدایت کشورها جهت دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی بالا نیستند، بلکه عوامل دیگری از جمله عوامل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیز در این امر نقش مهم و اساسی را بازی می‌نمایند.

بنابراین، آنچه روشن است این که جهانی‌شدن چیزی بیش از یک پدیده اقتصادی صرف است که در یک مقیاس جهانی نمود پیدا می‌کند. در همین راستا، این کتاب نگاه جامعی بر مقوله جهانی‌شدن دارد و همان‌طور که از عنوان آن برمی‌آید، یک شیوه و رویکرد نوین را برای اندازه‌گیری جهانی‌شدن با لحاظ تمام جوانب مترتب بر آن (نه تنها اقتصادی بلکه از بُعد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) ارائه می‌نماید.

از نظر این کتاب، رشد آگاهی عمومی از موضوعاتی چون حقوق بشر، دموکراسی و برابری جنسیتی به واسطه جهانی‌شدن و دسترسی بیش‌تر به روزنامه‌ها، رادیو، تلویزیون، تلفن، رایانه‌ها و البته اینترنت، پیش چشم‌گیری یافته است اما در مقابل دیدگاهی وجود دارد مبنی بر این که جهان‌شدن در پدیده‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، فرهنگ‌های ملی را به واسطه رسانه‌های جهانی و شبکه‌های فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات تخریب می‌کند. در عین حال، جهانی‌شدن تهدیدهای فزاینده‌ای نظیر ظهوری چه برای افراد، چه برای جوامع و چه برای اکوسیستم‌ها است. این امر منجر به ظهور دارد که جهانی‌شدن باعث تشدید شکاف میان اغنیا و فقرا - چه در درون کشورها و چه در میان کشورها- شود و از نظر آسیب‌پذیری مالی، ناامنی سیاسی و فرهنگی و تخریب محیط زیست، امنیت انسانی را با خطر مواجه کند. به عبارت دیگر، جنبه‌های مفید، نوآورانه و پویای جهانی‌شدن در حال تضعیف‌اند و به قول برخی صاحب‌نظران این جنبه‌های مثبت، مانع از نیروهای که موجب فساد و حاشیه‌نشینی - ناشی از رشد جمعیت و افزایش مهاجرت - شده‌اند کم‌تر از قبل به چشم می‌آیند. هم‌چنین پیدایش بیماری‌های مسری جدید، تشدید بحران آب در توسعه جهانی، تغییرات آب‌وهوایی، شتاب گرفتن روند آلودگی و تنوع زیستی و آلودگی یا آلوده شدن منابع آب شیرین از دیگر عواملی‌اند که وجهه‌ای تهدیدکننده به جهانی‌شدن می‌بخشند. از همین منظر، جدال‌های جدید در این مقوله باعث شده جهانی‌شدن مدرن هم برای حامیان و هم مخالفان آن مبدل به یک پدیده جالب‌توجه شود. این موارد در زمره مطالبی هستند که در این کتاب طرح و بسط یافته است.

به طور کلی ساختار این کتاب بر با احتساب مقدمه چهار فصل استوار یافته است، در فصل اول مسایل عمومی مترتب بر جهانی شدن طرح شده است. در فصل دوم سعی گردیده تا نگاه جامعی از مقوله جهانی شدن ارائه نماید به ویژه مواردی نظیر نوآوری، فناوری، توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته اند. در فصل سوم با استفاده از رویکرد شاخص های ترکیبی، ضمن ارائه دلالت های نظری سنجش جهانی شدن از ابتدای پیدایش تاکنون، شاخص های مرتبط معرفی شده اند. بر همین اساس در رتبه بندی انجام شده توسط مجله این کتاب حاضر، جمهوری اسلامی ایران از بُعد شاخص ماستریخت رتبه ۱۰۳ از میان ۱۱۰ کشور و از بُعد شاخص KOF در میان ۱۲۲ کشور، حائز رتبه ۱۱۵ شده است. هر چند فروض است مذکور قابل بررسی و البته نقد هستند، لیکن کلیت محاسبه شاخص های مذکور و از آن یک تصویر مقایسه ای با سایر کشورها از نظر سنجش جهانی شدن از اهمیت ویژه ای برخوردار است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که جهانی شدن باعث تشدید نابرابری می شود. این نتیجه از این نتایج تنها در مورد نمونه کامل از کشورها مصداق دارد و لذا نمی توان پیش از این گفت که آیا کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، افزایش نابرابری را به سبب چهار شاخص مذکور خواهند کرد یا نه. سرانجام اینکه نتایج تجربی نشان می دهند که پیامدهای زیست محیطی جهانی شدن در میان مدت مثبت هستند و در درازمدت جهانی شدن اقتصادی باعث افزایش آلودگی آب، افزایش ساطع شدن دی اکسید سولفور و افزایش تولید چوب می شود. در مورد آلودگی آب و تولید چوب می توان همین نتیجه را در مورد الحاق اجتماعی هم درست دانست زیرا اینکه الحاق سیاسی اثر معناداری بر محیط زیست طبیعی در درازمدت نمی گذارد. روی همین اساس باید گفت جهانی شدن را نمی توان سیاه و سفید دید و آن را مطلقا خوب یا بد دانست.

این کتاب در زمره کتاب های خوب و مورد ارجاع فراوان محافل دانشگاهی از بعد سنجش جهانی شدن است که توسط انتشارات اشپرنگر در سال ۲۰۰۸ چاپ شده است. در پایان لازم می دانیم از زحمات معاون محترم پژوهشی، گروه مطالعاتی اقتصاد و مدیر مسئول انتشارات مرکز ملی مطالعات جهانی شدن قدردانی و تشکر نمایم.

مترجمان

زمستان ۱۳۹۲